

SZOVÁK KORNÉL PREZENTÁCIÓJA

Az ünnepi alkalom, amelyre aligha kerülhetett volna sor méltóbb helyen, mint a kétszáz esztendőes Akadémia felújított épületében, nem hagyományos könyvbemutató, ahol felkért előadó *advocatus diaboliként* mérlegeli a bemutatandó kötet erősségeit és gyengeségeit, és jobb vagy rosszabb meggyőződéssel végezetül hallgatói figyelmébe ajánlja a munkát. Sokkal inkább afféle autoprezentációra jöttünk össze, amelynek keretében azok kapnak szót – a szerző kivételével természetesen –, akik a kötet létrehozásán fáradoztak, vagy azt valamilyen módon előmozdították és támogatták. Noha egy könyv születéséről, annak nehézségeiről és örömteli eseményeiről fogunk beszámolni, reményeink szerint nem csak a gyűjtemény értékei fognak végezetül kidomborodni, hanem a szerző arcele is kirajzolódik majd, amit egyébiránt a hallgatóság többsége amúgy jól ismer.

Az előttünk fekvő kötet összeállításának ötlete és terve egy kerek évfordulóhoz kötődően öltött határozott körvonalakat 2024-ben, Solymosi professzor úr születésének nyolcvanadik évfordulójának közeledtével. A kerek évfordulók rendszerint alkalmat és lehetőséget jelentenek a számvetésre. Amikor 2014-ben a pályatársak, egykori és akkori tanítványok, továbbá tisztelők és munkatársak ünnepi tanulmányokkal köszöntötték a hetven esztendőes mestert, az *Arcana tabularii* két kötete arról adott számot, hogy mit is tanultunk az életben Solymosi Lászlótól, nem pusztán tárgyi és módszertani, hanem talán elsősorban is emberi és morális tekintetben. Most a nyolcvanadik évfordulón azzal kell számot vessünk, hogy a tudományos munkásság mit jelent számunkra, mi az, amit értékállónak látunk belőle. Solymosi tanár úr nem is olyan régen egy könyvbemutatón azzal kezdte mondandóját, hogy a bemutatandó vaskos kötetet az eseményt megelőzőleg tulajdonképpen értelemben is mérlegre tette. Nos, az előttünk fekvő kötet 1 kg 46 dkg. A könyv terjedelméből is megítélhető hát, hogy volt mivel szembenézni a tervezés során: nem kevés munkaórát vett igénybe a lelkiismeretes válogatás feladata, és annak eldöntése, mit hagyjunk ki.

Mielőtt azonban rátérnék a tanulmánygyűjtemény létrejöttének körülményeire, vessünk egy pillantást az előzményekre. Mindannyian, akik itt ülünk, jól tudjuk, hogy az összegyűjtött tanulmányok szerzője nagy hatású iskolateremtő történetkutató, aki számos műfajban kipróbálta készségeit és adottságait. Munkáit mindenkor a forrás- és adatszerűség jellemezte – közmondásossá is vált, hogy bármilyen magyar középkortörténeti tárgyról legyen is szó, Solymosi tanár úrnak mindig eggyel több adat van a cédulásdobozában. Forráskutatásainak nélkülözhetetlen forráskiadványok lettek az eredményei: a késő középkori magyar egyház mindennapjait a veszprémi káptalani számadáskönyv, az 1524. évi püspöki urbárium, az esztergomi káptalani ülések jegyzőkönyvei, a veszprémi zsinati könyv és az Árpád-kori veszprémi püspökök okleveleinek gondosan sajtó alá rendezett és nagy akribiával publikált kötetei rendkívüli életszerűségben tárják az olvasó elé, – ezen a ponton természetesen csak az önálló formában napvilágot látott szöveg- és forráskritikai kiadásokat idéztem hallgatóim lelki szemei elé; és akkor még nem is tettem említést a Gutheil Jenő okmánytárát kiegészítő, Érszegi Gézával közösen gondozott veszprémi oklevéltárról. Ezek a kötetek mindennapos munkaeszközként ott állnak a polcainkon kezünk ügyében, de – mint a veszprémi zsinati

könyv – doktori témavezetettek témaválasztására is ösztönzőleg hatottak – többek között Somogyi Szilviát és Jaczkó Sándort kell itt megemlítenem. A szintézis irányába tett lépések eredményének tekinthetjük a négy kötetes kronológia első, középkori kötetét. A munkásságban a jobbágyi adózásról írt értekezés képviseli a mintaszerű monográfiát – hozzá kell tegyem: terjedelmes forrásközlő függelékkel –, ami az Akadémia doktori címét is elhozta a szerzőnek, de amellyel egyúttal egykori mestere, Bolla Ilona munkássága előtt is tisztelgett: az alkotói tudatosság egyik legfőbb ismérve az elődök munkáinak megbecsülése. Akárhogy nézem is azonban, a professzor úr igazi erőssége a kisműfajban, nagyszámú tanulmányaiban és folyóiratcikkeiben mutatkozik meg. Kisműfajt mondtam, valójában azonban nem egy esetben kisebb könyv terjedelmű, témáját monografikus igényrel feldolgozó írásokról van szó, melyek gyakorta maguk is az eredeti forrásszöveget közlétező függelékkel láttak napvilágot. Ebben a műfajban is a tárgy iránti mélyes tisztelet, az adatszerűség és a forrás körültekintő, minden részletre kiterjedő elemzése, valamint a kézirat vizsgálatára mindenkor nagy hangsúlyt helyező hozzáállás jellemzi a kutatói habitust. Már korábbi tematikus tanulmánykötetei is a bennük közölt írások szoros kapcsolódása okán monográfia képzetét keltik az olvasóban: az Árpád-kori írásbeliség-kötet Solymosi Lászlónak azon tanulmányait gyűjti csokorba, melyek az Árpád-kor kéziratos forrásainak színes és izgalmas világát tárják közönségük elé. A szakrális népek különböző helyeken közölt írásai 2022-ben láttak egy kötetbe gyűjtve napvilágot, így egybeolvasva zárt és kerek képet festenek egy jellegzetesen archaikus gondolkodást tükröző szolgálónép képzeletet megmozgató világáról. Ezeket a köteteket bátran odatehetjük Kubinyi András és Gerics József sokat forgatott, kézikönyv számba menő szerzői tanulmánykötetei mellé a polcra.

Nézzük tehát, minek kellett mind ebből következnie, és milyen lett az erőfeszítés eredménye. A szerencsére továbbra is lezáratlan életmű kisműfajba tartozó alkotásai gazdag és színes anyagot kínáltak a kötet gondozóinak, ami azonban tematikailag nem volt homogén. Ezzel rögvést az elején a nehézségek közepébe csöppentünk! Viták során kellett kialakítanunk azokat a témák szerint elrendezett fejezeteket, melyeken belül az írások összefüggése többé-kevésbé szorosnak tekinthető. A szerkezetet elsősorban azon – a fentebb elmondottakból eredő – törekvésünk határozta meg, hogy célunk egy kézikönyvként is használható gyűjtemény összeállítása volt. Ebből azonban újabb, sok munkát igénylő feladat is következett: az egyes írásokat nem kezelhettük pusztán *forrásként*, azaz nem közölhettük az eredeti megjelenési formák sokszínű szabványait megtartva, hanem a lapalji és a bibliográfiai apparátust egységesíteni kellett, mert ez nem csak arculati elem, hanem a használhatóságot biztosító formai kellék. Csak hogy világos legyen a hallgatóság előtt a feladat nagysága: mintegy hatodfélszáz nyomtatott oldalnyi szövegről beszélünk. Végül hat nagyobb fejezetbe rendeztük el a tanulmányokat gazdaságtörténet – nyelvhasználat, nyelvtörténet – jogtörténet – egyháztörténet – nemzetközi kapcsolatok – pecséthasználat témacsoportokat jelölő címek alá. Az egyes nagyobb egységeken belüli tanulmányszám jól tükrözi a szerző érdeklődésének szerkezeti arányait: az első fejezet alá 7 (112 o.), a másodikba 3 (70 o.), a harmadikba 4 (39 o.), az egyháztörténetbe 8 (141 o.), a külkapcsolatokba 3 (44 o.) és a pecséthasználat alá 6 (103) írást soroltunk be. A mindösszesen 33 tanulmány – csak emlékeztetőül: az Árpád-kori írásbeliség-kötetben 13, a szakrális népekről szóló gyűjteményben 6 írás látott napvilágot –, tehát a mindösszesen 33 tanulmány a puszta számszerűségeket tekintve a 8 egyháztörténeti, 7 gazdaságtörténeti és a 6 pecsétani tanulmányban csúcsosodott ki. Még világosabb az arány, amennyiben azt is szem előtt tartjuk, hogy a gazdaságtörténetinek besorolt írások valójában

tágabb értelemben szintén a középkori egyház és hívei világával foglalkoznak, továbbá nem is meglepő, hogy a pecsétaniak is egyházi intézmények pecsétaszínével kapcsolatosak, ugyanakkor az egyházi intézmények működésének egy másik arcával ismertetnek meg bennünket. Nem is beszélve Uros apát utazásairól és az Angliába zárandokló magyar főpapokról, amelyek önálló fejezetbe kerültek ugyan, de ki vitathatná egyháztörténeti vonatkozásaikat! Ez összességében 24 írás, azaz a tanulmányok kétharmadát meghaladó mennyiség. Az egyes tanulmányok terjedelme is különböző, közülük is kimagaslík közel 40 nyomtatott oldalával Solymosi tanár úr kedves témája, Szent László eltemetésének kérdése. A tanulmányok közül nem egyet eredeti latin forrásszöveget közlő függelék egészít ki, a kötetet pedig az ábrák, rövidítések és a tanulmányokban felhasznált munkák jegyzéke zárna, ha magától értetődően nem csatoltuk volna a tanár úr 2014 óta megjelent munkáinak listáját – utalással az *Arcana* életműbibliográfiájára.

Az egyes írások eredetileg nagyon különböző helyeken, tematikus és tisztelgő tanulmánykötetekben múzeumi évkönyvekben, folyóiratokban és másutt láttak napvilágot. Ma a pdf-ek személytelen világában hiába is bizonygatnám, hogy ezek nehezen hozzáférhetőek, mert valójában nem azok. A tanár úr maga is rendszeresen megküldi barátainak és ismerőseinek írásai digitális változatát, régen effajta szerepet a különnyomatok töltöttek be, ezek voltak a kutatói közösség megteremtésének fontos információs csatornáit. A különnyomatokat akkoriban elolvastuk, azok lényegi állításai tulajdon szellemi poggyásunk szerves részévé lettek. Némi rossz érzéssel tapasztalom, ma mintha inkább csak turkálnának a pdf-ekben a keresőeszköz segítségével. Az előttünk fekvő gyűjteményes kötet jelentőségét nem az elérhetőség biztosítja, hanem a régi típusú olvasásmód esélye. Leülhetünk egy kényelmes ülőalkalmatosságra, visszalapozhatunk, a margóra ceruzával feljegyezhetünk ezt-azt, ami felkeltette a figyelmünket, a szemünk összpontosíthat a fizikai testtel rendelkező betűkre. Mindez jó, mert a pusztán tartalom túl is kellemes érzést kelt a használóban, a könyv esztétikus tárgyként ma is sokaknak okoz örömet. Az *Arcana tabularii*-t annak idején Lengyel János tipográfus tervezte. Mostani igyekezetünk arra irányult, hogy a két számvetés – a 2014-es és a 2024-es – ne csak megférjen egymás mellett a polcon, de esztétikai harmóniában is legyen egymással. A kemény tábla, a gömbölyített gerinc, az enyhén sárgás tónusú papír mind-mind ezt célkitűzést igyekszik szolgálni.

Solymosi professzor írásait általában a tárgyilagos egyszerűség jellemzi, nincs semmi bonyolult, semmi érthetetlen bennük. A stílus egyszerű mondatokból épül, olvasóját mégis el tudja ragadni. Az írások közé bekerült a tudós pálya egyik legkorábbi eredménye, amit a szerző az Árpád-kori helynevek felhasználásának korlátairól írt, és már fiatalon egy, az akkoriban heves tudományos viták tárgyát képező kérdéssel kapcsolatban nyilvánított véleményét. Nem kisebb vitapartnereket hívott párbajra, mint az akkor már tekintélyes Györffy Györgyöt és Heckenast Gusztávot. Noha személy szerint minden egyes itt közölt tanulmány közel áll a szívemhez, de ha ajánlást kellene tennem, jómagam az Uros utazásairól és a magyar főpapok angliai zárandoklatáról írt tanulmányokat ajánlanám hallgatóim figyelmébe. Az a – minden bizonnyal szubjektív – érzés formálódott ugyanis bennem, hogy a történetírói stílus ezekben érte el legérettebb formáját.

Egy ekkora volumenű munkát csak csapatban lehet és érdemes végezni. A csapat esetében nem utolsó tényező, hogy a korfa mélységében tagolt legyen, mert mindenki tanul a másiktól. Mi, tapasztaltabbak sokat tanultunk a munka során a fiataloktól, remélhetőleg ők is tőlünk, de

legfőképpen mindnyájan Solymosi professzor úrtól. A csapat korfájának tapasztaltabb kutatói annak idején ilyen vagy olyan módon Solymosi László tanítványai lehettünk – az én korosztályomból hárman voltunk elég bátrak ahhoz, hogy a köztudottan latin igényes Solymosi-szemináriumot felvegyük: a nejem, jómagam és egy bencés pap –, tehát hármónk a nagy egyetemeket képviselte, és talán valami tapasztalatot is hozott a közös vállalkozásba. Különösen is fontos volt Dreska Gábor gondossága, aki az utolsó utáni levonatot is elolvasta, és ahol tudta, körültekintően javította. A fiatalok csapata is több korosztályból tevődött össze, őket Bárány Attila professzor hozta a Debreceni Egyetem fiatal medievisztái közül. Novák Ádám – aki egyébiránt a szálakat kézben tartotta, és a formától a tartalomig a munka oroszlánrészét nem csupán szervezte, de végezte is – és Gulyás László Szabolcs a szöveghelyreállítástól az egységesítésig végeztek alapvető feladatokat. A fiatalabbak pedig, akik most a negyedik oldalra szorultak, de egyszer bizonytal a címlapon szerepelnek majd, az apró feladatok zömét látták el lelkiismeretesen. A szöveggondozásban áldozatosan működött közre Jakab Melinda, mellette Ónadi Sándor, az ő megbízható munkájukért a címlapon szereplők nem lehetnek eléggé hálásak. A szerkesztést Székesfehérvár, Buda – itt különösen a Maros utca említendő –, Pest, Debrecen és Nyíregyháza dimenzióban kellett megoldanunk, a távolságot a világháló segítette leküzdeni, de a személyes találkozásokra nem egy fontos döntés előtt mégis csak szükség volt. Ilyenkor jobbra a debreceniek utaztak Budapestre.

A könyvben közölt írások nem egyszer illusztráltak voltak, hol oklevél- és pecsétfotókkal, üvegablak-képpel vagy éppen térképekkel. Utóbbiak között különösen is gondosak a hiteleshelyeket ábrázoló és Uros Mediterráneumban tett utazásainak útvonalát bemutató darabok. Az eredeti publikációkból a jó minőségű képi forrást átvettük, volt azonban, hogy a minőség okán új illusztrációs anyagot kellett beszerezzünk. Meggyőződésünk szerint nemcsak a kötet külleme elégíti ki minden felmerülő elvárást, de a belívek is az elmélyült tanulmányozást szolgálják majd.

Mit is mondhatnék mást mondandóm zárásaként, mint azt, hogy *ad multos annos*, és ezek során *ad plures dissertationum collectiones*! Az évek hozzanak további bő termést! Így utólag – bár az évforduló *octavájából* évekkel kicsúsztunk –: Isten éltesse Tanár Úr!